

Конституционни гаранции за независимостта на съда

Р. де Ланге & П.А.М. Мевис*
(R. de Lange & P.A.M. Mevis)

Electronic Journal of Comparative Law, vol. 11.1 (May 2007), <http://www.eicl.org>

1. Въведение

По принцип съдебната независимост се разглежда като основополагаща ценност на върховенството на закона.¹ В холандския конституционен ред независимостта на съда също се разглежда като основен принцип. Въпреки това в холандската Конституция, която е приета през 1814 г. и е съществено изменена за последен път през 1983 г., независимостта на съда не е изрично упомената. Конституцията урежда съдебната власт и нейната организация, но съответните разпоредби не упоменават изрично съдебната независимост като организационен принцип, който следва да се спазва и поради това не е споменат и като основно право на гражданите. Гаранциите за независимостта на съда могат да бъдат открити в законодателството, по-конкретно в Закона за организацията на съдебната власт (*Wet op de rechterlijke organisatie*)² и Закона за (правния статус на) магистратите (*Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren*).³ Тези гаранции са също отчасти основани на европейските норми. По-конкретно Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) от 1950 е оказала изключително влияние върху теорията и практическите въпроси, свързани със съдебната независимост. Освен това гаранции могат да бъдат открити и в неписаното конституционно право. Като цяло може да се каже, че холандският конституционен ред разглежда независимостта на съда като основен принцип. Това се отнася както за съдебната система като цяло (в отношенията ѝ спрямо другите власти), така и за отделните ѝ членове в отношенията им спрямо самата съдебна система, и по-конкретно спрямо конкретната съдебна институция, в която те изпълняват функциите си. Степента, в която независимостта на отделните съдии или съдилища се отнася към отношенията им с други съдии или съдилища, ще бъде разгледана по-долу.

Във всеки списък с характеристиките на върховенството на закона независимостта на съдебната власт е спомената поне в някаква степен. Правото на достъп до съд по принцип също се включва като основна характеристика. Във връзка с това съществува разбиране, че съдилищата, а не административните органи осигуряват разрешаването на споровете по най-подходящия начин. Тази

---

* R. de Lange е професор по Конституционно и административно право в Erasmus University Rotterdam. P.A.M. Mevis е професор по Наказателно право и процес в Erasmus University Rotterdam. Текстът е преведен [на английски език – бел. п.] от Ема Беселник.

¹ Kuijjer 2004, стр. 204.

² Този закон е от 1827 г., като е съществено изменен през 2001, чрез Закона за организация и управление на съдилищата (*Wet organisatie en bestuur gerechten*) от 6 декември 2001, *Staatsblad* 2001, 582 и Закона за Съвета на съдебната власт (*Wet op de Raad van de Rechtspraak*) от 6 декември 2001, *Staatsblad* 581. Новият текст е публикуван в *Staatsblad* 2002, 1.

³ Закон за съдебните лица (Правен статус) (*Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren*): Закон от 29 ноември 1996, *Staatsblad* 590.

идея намира израз в член 6 от ЕКПЧ. При решаването на правен спор относно граждански права и задължения и при постановяване на решение по наказателни обвинения, повдигнати срещу дадено лице, ЕКПЧ поставя изискване и дава право на съдебно решение, постановено от независим и безпристрастен съдебен орган. Също така за предпочитане е правната защита на гражданите срещу правителството да бъде извършвана от независимите съдилища, а не от административните органи. Точно поради независимата си позиция съдебното решаване на спорове и контролът за законосъобразност на административни актове и техните присъщи правила е за предпочитане пред формите на контрол от административните органи. От гледна точка на защитата на правата на гражданите и по-конкретно – на фундаменталните права, уредени в международните актове и Конституцията, правораздаването и разрешаването на спорове от независим съд е приоритетно.

Съдебната независимост има няколко аспекта - някои се отнасят до организацията на съдебната власт, а други - до правния статус на нейните членове. Съществуват различни възгледи за взаимоотношението между тези аспекти. Някои характеристики на правния статус на магистратите може да се разглеждат като основополагащи за независимостта на съда, докато относно други характеристики няма единомислие. Тези проблеми ще бъдат обсъдени в настоящия доклад. В хода на дискусиата първо ще разгледаме конституционната рамка на съдебната независимост. След това ще обърнем внимание на някои от най-важните законодателни разпоредби относно независимостта на съда.

2. Общи бележки относно съдебната независимост и конституционната рамка в Нидерландия

2.1. Конституционната рамка: Конституция и ЕКПЧ

Както вече беше отбелязано, Конституцията на Кралство Нидерландия не урежда изрично съдебната независимост. Разпоредби относно организацията на съда все пак присъстват в отделна глава на Конституцията: глава 6, озаглавена Администрация на правосъдието (*Rechtspraak*).

Член 6 от ЕКПЧ дава на гражданите право на достъп до независим и безпристрастен съд, в случай че бъдат обвинени в извършването на престъпление или участват в спор относно граждански права. Това последно уточнение до известна степен ограничава обхвата на основните права по член 6, както беше демонстрирано в делото *Pellegrin* (1999)⁴ и делото *Ferrazzini*⁵ – по отношение на спорове, които не касаят граждански права, не съществува право на разрешаване от независим и безпристрастен съд. Такава е ситуацията например в случаите, отнасящи се до чужденци, екстрадиции, данъчни спорове и дела относно правния статус на държавните служители, когато става дума за упражняване на публична власт (виж *Pellegrin*, в който Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) изрично следва функционалния подход, който Съдът на ЕС е развил при тълкуването на член 39(4) от Договора за ЕС (изключението относно публичната служба, изведено по тълкувателен път)).

Въпреки че не всички решаващи органи и съдилища⁶ трябва да бъдат

⁴ ЕСПЧ (GC) 8 декември 1999, *Pellegrin v France*, по. 28541/9, ECHR 1999-VIII, AB 2000, 195 (с анотация LV), NJ 2001, 131 (с анотация ЕАА), пар. 60.

⁵ ЕСПЧ 12 юли 2001, AB 2004, 400 (с анотация ТВ, NJ2004, 435 (с анотация ЕЕА), EHRC 2001, 57 (с анотация АWH), *Ferrazzini v Italy*.

⁶ Не всички съдилища разрешават спорове. В наказателното право няма спор между гражданина и държавата. Виж

независими по смисъла на член 6 ЕСПЧ, това е изискване за повечето от тях. Ясен пример, който касае Нидерландия, е делото *Van de Hurk* (1994)⁷. Делото касае позицията на едно от най-високопоставените административни съдилища – Индустириалния апелативен трибунал (*College van beroep voor het bedrijfsleven*). Според ЕСПЧ законоустановеното правомощие⁸ на Короната да отменя решения на Индустириалния апелативен трибунал означава, че Индустириалният апелативен трибунал не може бъде считан за независим съдебен орган. Фактът, че това правомощие никога не е упражнявано от страна на Короната, е без значение.

2.2. Конституционната рамка

Конституцията не съдържа точна дефиниция на „съдия“ или „съд“.⁹ В Конституцията се прави разлика между съдилища, които са част от съдебната власт, и съдилища, които не са част от съдената власт. Законодателят решава кои съдилища са (и кои не са) част от съдебната власт (чл. 116, ал. 1 от Конституцията). Някои изисквания се отнасят до членовете на съдилищата, които са част от съдебната власт. Тези изисквания са в по-широк смисъл свързани с независимостта на съдилищата по отношение на правния статус на неговите членове. Разликата между двата вида съдилища е смекчена след установяването на пълноценна система за правна защита срещу правителството. Тази система, предвидена в Общ закон за административно право (*Algemene wet bestuursrecht*, 1994)¹⁰, върви ръка за ръка с реорганизацията на съдебната система – реорганизация, която доведе до съществено изменение на Закона за организация на съдилищата през 2001 г.

Конституцията от 1983 г. установява отворена система, т.е. на законодателя е предоставена възможността да включва като част от съдебната власт съдилища, които имат юрисдикция само по административноправни въпроси – по-точно Централния апелативен трибунал (*Centrale Raad van beroep*), Индустириалния апелативен трибунал (*College van beroep voor het bedrijfsleven*) и Административното отделение на Държавния съвет (*Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State*). До този момент законодателят не е използвал тази възможност.

Разграничението между съдилища, които принадлежат и които не принадлежат към съдебната власт, има своите правни последици. Така например правомощието да се налагат присъди, предвиждащи лишаване от свобода (чл. 113 от Конституцията), е запазено само за съдилищата, принадлежащи към съдебната власт.

По този начин Конституцията разграничава съдилища, които принадлежат на съдебната власт от тези, които не принадлежат. Законът за организация на съдебната власт допълнително урежда кои съдилища принадлежат на съдебната власт. Този закон е от 1827 г.,¹¹ но е изцяло осъвременен през

Kortmann 2005, стр. 257 (бел.) 421.

⁷ ЕСПЧ 19 април 1994, Серия А no. 288, *Van de Hurk v. the Netherlands*.

⁸ Правомощието беше уредено в Закона за индустриалната организация (*Wet op de bedrijfsorganisatie*).

⁹ ‘De tekst van de Grondwet biedt geen aanknopingspunten voor het antwoord op de vraag welke ambten als gerechten zijn te beschouwen. Ook met de grondwetsgeschiedenis komt men niet veel verder’. (Конституцията не дава достатъчно информация относно отговора на въпроса, кой държавен орган може да счита за съд. Историята на конституцията също не дава допълнителна яснота по този въпрос). Kortmann 2005, стр. 257.

¹⁰ Общият административен закон (the General Administrative Law Act) влиза в сила на различни фази – наречени *траншовете*. Първият транш влиза в сила на 1994.

¹¹ Закон от 18 април 1827, *Staatsblad* 20, ‘op de zamenstelling der regterlijke macht en het beleid der justitie’ (“относно състава на съдебната власт и политиката по отношение на администрацията на правосъдието”).

последните години, по-конкретно чрез Закона за организацията и управлението на съдилищата (*Wet organisatie en bestuur gerechten*)¹² и Закона за Съвета на съдебната власт (*Wet op de Raad voor de rechtspraak*).¹³ Новата версия на Закона за организацията на съдебната власт влезе в сила на 1 януари 2002.

Както вече беше споменато, законодателят може да реши кои съдилища принадлежат към съдебната власт. Само по отношение на Върховния съд (*Hoge Raad*) Конституцията съдържа разпоредба, според която този орган директно е конституиран като орган на съдебната държавна власт¹⁴ (чл. 118 от Конституцията).¹⁵

Според Закона за организацията на съдебната власт (наричан по-долу ЗОСВ) Върховният съд, окръжните съдилища и апелативните съдилища са част от съдебната власт (чл. 2 ЗОСВ). Законът за съдебното териториално делене (*Wet op de rechterlijke indeling*) от 1951 г. установява броя на апелативните и окръжни съдилища, а Законът за (правния статус на) магистратите (*Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren*) от 1996 г. установява правното положение на членовете на съдилищата, посочени тук, а също и на други лица ангажирани с правораздаването.¹⁶

Компетентността на тези съдилища включва граждански (“редовни”) производства, наказателни производства, данъчни производства и повечето административноправни спорове. Ограничен брой области са възложени на органи, които не са част от съдебната власт: например обжалванията, свързани с административното икономическо право, осигурителното право, служебното правоотношение на държавните служители и някои специални области на административното право. Въпреки това тези органи са съдилища, техните членове трябва да отговарят на изискванията за съдия и те са съдилища или трибунали по смисъла на Договора за ЕО (статията е публикувана преди ДФЕС – б. прев.).

2.3. Правната рамка на ЕКПЧ

На първо място е важно да се отбележи, че терминът “съдебна независимост” има автономно значение в правната рамка на ЕКПЧ, което не е необходимо да съвпада по значение с националното право.¹⁷

Въпроси, касаещи съдебната независимост, са били повдигани в редица решения на ЕСПЧ, в които Съдът е отсъдил по жалби срещу Кралство Нидерландия, свързани с разрешаването на спорове между правителството и гражданите. В тези случаи разрешаването на национално ниво на споровете, предмет на делото, понякога е извършвано от съдебната власт, а в други случаи не. Въпреки това дори по дела, които касаят орган на съдебната власт, ЕСПЧ отбелязва редица пъти, че някои елементи на организацията на съдебната власт в

¹² Закон от 6 декември 2001, *Staatsblad* 582.

¹³ Закон от 6 декември 2001, *Staatsblad* 581.

¹⁴ И натоварено с правителствена власт.

¹⁵ Kortmann 2005, стр. 259.

¹⁶ В някои нормативни актове, Законът за съдебните лица (Правен статус) (*de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren*) се прилага по аналогия в случай на освобождаване от длъжност на някои лица заемащи някои административни длъжности. Виж например член 74, пар. втори, от Закона за правителствените отчети (*Comptabiliteitswet* 2001).

¹⁷ Bernhardt, 1988, стр. 67: “Дали дадено лице е „обвинено в извършване на престъпление” или трибунал е “независим и безпристрастен” не може да зависи единствено от националния ред на всяка държава, но изисква международно определение”. На независимостта е дадено автономно европейско от страна на ЕКПЧ, но също така има холандско значение, основано на Конституцията и законодателната история. Поради това, на теория, различни групи критерии, които организацията на съдебната власт трябва да изпълни, могат да съществуват.

Нидерландия не съответстват изцяло с изискванията, установени за независим съдебен орган. Тези дела - *Benthem* (1985),¹⁸ *Van de Hurk* (1994),¹⁹ и *Kleyn* (2003)²⁰ – не винаги установяват нарушение: в *Benthem* и *Van de Hurk* е установено нарушение, но в *Kleyn* не е. Също така делото *Procola* (1996) е от голямо значение на Нидерландия, но не защото е установено нарушение от страна на Нидерландия, а защото Държавният съвет на Люксембург, който е в центъра на това дело, е изключително сходен с холандския Държавен съвет. Всъщност това дело касае повече безпристрастността и гаранциите за “структурна безпристрастност” на съда, отколкото независимостта. Въпреки това, в контекста на организационните аспекти на съдебната власт, независимостта и безпристрастността са трудно разграничими. През последните двадесет години Кралство Нидерландия съществено е променило организацията на Държавния съвет под влиянието на съдебната практика на ЕСПЧ.²¹ Решението *Benthem* дори доведе до премахването на традиционно високоуважаваното средство за обжалване пред Короната, а решението *Procola*, въпреки че, както беше отбелязано, това решение касае Люксембург, а не Нидерландия, доведе до реформиране както на вътрешната организация на Държавния съвет, така и на начина, по който той функционира.

2.4. Тълкуване на термина “съдебна власт”

Наскоро холандското правителство изтълкува разширително термина “съдебна власт”. В обяснителния меморандум към законопроекта за приемане на Договора за Конституция – “Европейската конституция”, правителството отбелязва, че прехвърлянето на подсъдността по патенти спорове от холандските към европейските съдилища не съставлява отклонение от холандската Конституция, защото споровете отново ще бъдат разглеждани от на съд. Изрично е упоменато, че холандската Конституция разпределя тази категория спорове към “съдебната власт”. Така в конкретния случай правителството тълкува термина “съдебна власт” просто като “съд”. Това разширително тълкуване на термина “съдебна власт”, включващо всички “съдилища”, би могло да означава изоставяне на системата на холандската Конституция по този въпрос.²² Не е ясно дали холандският Парламент споделя това тълкуване на правителството, защото въпросният законопроект беше оттеглен.

2.5. Независимост

Изискването за независимост на съдебната система се прилага (като се вземе предвид посоченото по-горе за обхвата на чл. 6 ЕКПЧ) по отношение на всички холандски съдилища - както тези, които са част от съдебната система, така и тези, които не са. Това не следва от текста на Конституцията, а от ЕКПЧ.²³

¹⁸ ЕСПЧ 23 октомври 1985, *AB* 1986, 1 (с анотация Е.М.Н. Hirsch Ballin), *Benthem v the Netherlands*.

¹⁹ ЕСПЧ не е счел Индустиалния апелативен трибунал за независим съд, защото някои от неговите решения могат да бъдат изменени от Короната във вреда на страните. ЕСПЧ 19 април 1994, Серия А no. 288, *Van de Hurk*.

²⁰ ЕСПЧ 6 май 2003, *AB* 2003, 211 (с анотация от Verhey & De Waard), *JB* 2003, 119 (с анотация от Heringa) и *Gemeentestem* 2003, 7186.91 (с анотация А.Ј. Bok).

²¹ Lawson 2003, стр. 1114-1118; Brenninkmeijer 2003, стр. 1119-1123, *Gemeentestem* 2003, 7186.91 (с анотация от А.Ј. Bok), *Administratiefrechtelijke Beslissingen* 2003, 211 (с анотация от Verhey & De Waard), *Jurisprudentie Bestuursrecht* 2003, 119 (с анотация от А.В. Heringa). Виж също Damen 2003, стр. 652-660; Drupsteen 2003, стр. 317-323; Zijlstra 2003, стр. 324-331.

²² *Kamerstukken II* 2004/05, 30 025, nr. 3.

²³ Но трябва да се отбележи, че изискванията на ЕСПЧ се отнасят само за разрешаването на гражданскоправни спорове и валидността на наказателни производства. Те не се отнасят до определени сфери на административния

По отношение на трибунали с компетентност, определена по волята на страните, арбитраж или дисциплинарно право (дисциплинарни трибунали) тези изисквания не се прилагат. Това се отнася например за случаите на медицинска дисциплинарна отговорност, дисциплинарна отговорност за адвокати и дисциплинарна отговорност за счетоводители.

2.6. Основи на съдебната независимост: отношенията с другите държавни органи, правен статус, организация на съдената власт, конституционни гаранции и теория

2.6.1. Въведение

В академичните трудове се прави разлика между концепцията за съдебна независимост в тесен и широк смисъл. Според по-ограниченото разбиране съдебната независимост се отнася до взаимоотношението между съдилищата и останалите държавни органи и по-точно спрямо законодателната и администрацията.²⁴

Съгласно по-широката концепция съдебната независимост се отнася до независимостта спрямо всяко друг натиск, включително от страните по спора, групи, защитаващи определени интереси и други.²⁵

Както Куйџер споделя: “Днес обаче съдебната независимост ще бъде все повече разбирана като изискване към съдията да основава своите решения на своята свободна съвест без да бъде излаган на друг натиск, включително от държавните органи, страните по спора, и други групи за натиск или защита на определени интереси”.²⁶ В тази връзка трябва да се отбележи, че не е очевидно, че широката концепция за съдебна независимост се покрепя от холандското конституционно право.

В Нидерландия обикновено се прави разлика между различните видове съдебна независимост :²⁷

– функционална независимост; тя може да бъде “конституционна” както и независимост *de facto*. Съществуват различни възгледи относно обхвата на фактичката независимост. Куйџер защитава доста широк подход. Според него *de facto* независимостта означава, че съдиите следва през цялото време да чувстват, че могат свободно да постановяват своите решения. Куйџер пише: “фактичката независимост ще бъде нарушена, когато възникне ситуация, в която съдията вече не се чувства свободен да следва своята собствена преценка”.²⁸ Във връзка с това следва да се отбележи, че съдията никога не е

процес, както може да се заключи от няколко решения на ЕСПЧ. Това е свързано с начина, по който Европейския съд интерпретира обхвата на концепцията за граждански права и задължения. По-конкретно, правото относно чужденците и данъчното право не попадат в този обхват. Така че по отношение на тези области изискванията за независимост са също различни, поне според ЕСПЧ. В холандското право не се прави разграничение между различните области на правораздаване.

²⁴ Куйџер 2004, стр. 207.

²⁵ Куйџер 2004, стр. 207.

²⁶ Куйџер 2004, стр. 207.

²⁷ Разграничението между двата вида независимост датира още от to Duynstee 1974, и е като цяло общоприето. Въпреки това, съществуват различни възглед относно значението на тези видове независимост и тяхното взаимоотношение.

²⁸ Куйџер 2004, стр. 207.

напълно свободен да следва своите собствени преценки. Свободата на съдията се състои във факта, че се подчинява единствено на закона. Дали независимост също означава, че съдията или съдът е “вътрешно” независим, т.е. в рамките на системата на съдебна организация спрямо другите съдилища? Съществуват различни възгледи по този въпрос в Нидерландия.²⁹

– лична независимост или независимост, основана на правния статус на съдията. Това се отнася до гаранциите, които са неизменна част от правния статут на магистратите относно назначаването или освобождаването им от длъжност, заплащането, атестирането, повишаването, несъвместимостта, продължителността на мандата им, защитата срещу преместване и освобождаване, дисциплинарните санкции, производството по жалби, и други въпроси.³⁰

2.6.2. Институционална и лична независимост

Този доклад разглежда съдебната независимост като състояща се от различни аспекти: организационни аспекти, които се отнасят до отношенията между съда и останалите държавни органи, организацията на отношенията между самите съдилищата, и вътрешната организация в съдилищата; както и за някои аспекти относно правния статус на лицата от съдебната власт. Нашата отправна точка в този контекст е, че съдебната независимост е основополагаща за гарантирането на основните ценности на върховенството на закона, в смисъл, че съдилищата не могат да получават задължителни инструкции от други държавни органи относно решения по отделни дела. В този смисъл независимостта е преди всичко институционална независимост. Следователно гарантиращите независимостта характеристики на правното положение на магистратите, като например фактът, че заплатата на съдиите е уредена в закона и не може да бъде едностранно изменена от правителството, трябва да се разглеждат в светлината на тази институционална независимост. Освен това съдебната независимост може да се разбира като индивидуална независимост - всеки съдия, който решава определено дело, трябва да може да формира своето убеждение в пълна независимост. Не е позволено оказване на никакво влияние, дори в рамките на съдебните органи, които се състоят от повече от един съдия. Това разбиране за независимостта е препятствие пред осъществяването на консултации в рамките на съдилищата по отношение на “съдебната политика” или по конкретни въпроси, които да бъдат прилагани от съдиите. В Нидерландия това изглежда вече не е изцяло преобладаващото мнение. Очевидно консултации относно това как да бъде решено определено дело са недопустими. Като относително нормални обаче изглежда се приемат общи консултации, насочени към широка хармонизация на политиката в рамките на даден съд. Хармонизация между различни съдилища и трибунали – като например консултации между председателите на Върховния съд и административните съдилища от най-горна инстанция – се е превърнало в общоприето явление. В рамките на съдилищата се приемат документи с общи насоки относно въпроси от общ интерес. На тяхна

²⁹ Verhey 2001, стр. 21 бел. 6 gives further references, in a footnote that was almost literally copied by Kuijer 2004, стр. 208-209. Виж също и Kortmann 2005, стр. 257: съдебна независимост е независимост спрямо другите държавно органи, не по отношение на другите съдилища.

³⁰ Verhey 2001, стр. 66 et seq.; Kuijer 2004, стр. 209.

основа се определя линията, която се следва от различните отделения на въпросния съд. Това също се е превърнало в нормално поведение през последните няколко години. На национално ниво съществува споразумение между всички апелативни и окръжни съдилища по отношение на съображенията, които трябва да се имат предвид при постановяване на присъди. Наличието на проблеми, свързани със съдебната независимост обаче беше забелязано със създаването на Съвета на съдебната власт (*Raad voor de Rechtspraak*).³¹ Настоящият доклад няма да се занимава по-задълбочено с опита от първите няколко години на съществуване на Съвета.

2.7. Други аспекти

2.7.1. Принципът *Sub iudice*

Принципът *sub iudice* не е уреден изрично в Конституцията на Нидерландия. Принципът отдавна се смята за важен конституционен принцип, макар да не е широко обсъждан в основните трудове по холандско конституционно право. Въпреки това на практика той играе важна роля в отношенията между правителството и парламента. Правителството обикновено не отговаря на парламентарни въпроси, свързани с висящи съдебни дела. Скорошен пример е отговорът на парламентарен въпрос, поставен от г-ца Vos (GroenLinks) - Министърът на правосъдието е информирал парламента, че на тези въпроси не може да бъде даван отговор, защото делото все още е висящо пред съда.³² Неговата позиция е в съответствие с установената практика. Понякога обаче в политическия дебат се повдигат въпроси, които все още предстоят да бъдат окончателно решени от съда. Така след убийството на холандския политик Пим Фортуин (2002), когато незабавно беше арестуван заподозрян, имаше доста сериозна намеса от страна на парламента, особено от група политически приятели на Фортуин. Въпреки това подобни ситуации трябва да се разглеждат като редки изключения.

2.7.2. Отговорност за вреди от съдебни грешки

Последната тема, която заслужава внимание в тази обща част, е уреждането на отговорността на държавата за съдебни грешки.³³ Една доста ограничителна система на отговорност по този въпрос може отчасти да бъде оправдана със съображения за съдебна независимост.³⁴ Член 42 от Закона за (правния статус на) магистратите (по-долу ЗПСМ) урежда, че държавата Нидерландия, а не съдията, е отговорна за вреди, настъпили в резултат на грешки, допуснати по служба. Досега Върховният съд е осъдил държавата само два пъти, наскоро в решение от 18 март 2005 (*Van Mechelen*) след решение на ЕСПЧ, в което ЕСПЧ е установил нарушение по чл. 6 ЕКПЧ. Съдията е отговорен единствено *vis-a-vis* държавата в случаите на умишъл или съзнана непредпазливост. Но магистратът не отговаря за последиците от съдебното решение (чл. 42, ал. 3 ЗПСМ).

3. Някои специфични аспекти на гаранциите за независимост

3.1. Несъвместимост на функции

Съгласно чл. 44 от ЗПСМ длъжността на съдия не е съвместима с тази на адвокат (процесуален или консултант), нотариус или с предоставяне на

³¹ Виж по-конкретно Bovend'Eert *et al.* 2003.

³² *Kamerstukken II* 2002/03, nr. 1859.

³³ Също възприето в правото на ЕС, СЕС, *Kobler*, дело C-224/01, ECR 2003, стр. I-

³⁴ *Agnostaras* 2001.

юридически услуги по друг начин. Тази забрана не се прилага за заместник-съдиите, споменати по-долу. Членуването в орган на публичното право или друг представителен орган не се счита за нарушение на независимостта. Напротив, ЗПСМ изисква съдебната организация да предприеме мерки, които да осигурят възможност на заместник-съдиите да заемат такива постове.

Освен това съдиите са свободни да изразяват своите политически и обществени възгледи и в медиите. На практика съдиите са доста съдържани при упражняването на тази свобода.³⁵

3.2. Заместник-съдии

Фигурата на заместник-съдията е вероятно типично холандска. Това е юрист с необходимия професионален опит в това си качество, чието основно занятие е извън съдебната власт, но който се включва в правораздаването инцидентно, обикновено като член на тричленен състав, заедно с двама редови съдии. Научни работници, юрисконсулти и адвокати, корпоративни адвокати, данъчни консултанти, административни лица и др. могат да работят като заместник-съдии.

Заместник-съдиите имат същите гаранции за независимост като редовите съдии. Заместник-съдията също е несменяем и има специално предвидена закрила срещу освобождаване от длъжност по чл. 117 от Конституцията.

Използването на заместник-съдии е широко разпространено и не се разглежда като заплаха за съдебната независимост. Това е свързано, измежду другото, с факта, че, както беше споменато, заместник-съдията често заседава в тричленен състав, така че неговият индивидуален принос към конкретно решение не е публичен. Неговата независимост фактически е уважавана и от неговите работодатели по неговата основно занятие. Въпреки това е все по-дискусионно как се прилага изискването за непристрастност. Естествено, заместник-съдията трябва да се въздържа от правораздаване по дело, с което той е свързан по един или друг начин. Всички длъжности, които той заема освен длъжността на заместник-съдия, се публикуват на интернет страницата на дадения съд. Нидерландската асоциация на съдебната власт (*Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak*) и председателите на съдилищата са изготвили Насоки с инструкции за отделните съдии.

Въпросът за непристрастността на заместник-съдиите няма да бъде разглеждан по-задълбочено в този доклад. Не може да се изключи, че фактът, че тези длъжностни лица имат своето основно занятие извън съдебната система, може да повдигне въпроси по отношение на тяхната независимост. Към настоящия момент изглежда, че заместник-съдиите, особено юрисконсулти и адвокати, могат да бъдат по-ограничено използвани именно поради дискусиите, свързани с тяхната непристрастност.

3.3. Съдебна независимост и организация на администрирането на правосъдието

За да бъде обяснен контекстът, в който трябва да бъдат схващани конституционните гаранции за съдебна независимост в Нидерландия, е необходимо да се разгледа накратко организацията на съдебната система, така както е уредена в Закона за организация на съдебната система 2001.

Важен елемент от модернизацията, въведена през 2001 г., е създаването на Съдебен съвет (*Raad voor de Rechtspraak*). Такъв орган не е съществувал до този момент в Нидерландия. Задачата на Съвета е съсредоточена в администрирането и управлението на организацията на съдебната система. Член 91 ЗОСВ включва

---

³⁵ Huls 2004.

подготовката на бюджета на съдилищата, разпределението на бюджета, надзора на изпълнението на бюджета и управлението на съдилищата, както и “дейности на национално ниво свързани с привличането, подбора, назначаването и обучението на помощния персонал на съдилищата“ (чл. 91, пар. пръв, подпар. f, ЗОСВ).

Когато Съветът на съдебната власт беше създаден, няколко автори изразиха загриженост дали Съветът би бил в положение да се намесва по същество в дейността по правораздаване. Член 96 от Закона за организация на съдебната власт изрично урежда, че правомощията на Съвета не стигат толкова далеч:

„- 1. В изпълнение на задълженията, установени в членове 94 и 95, Съветът не се намесва в хода съдебните процедури, оценката по същество или в решаването на дадено дело. - 2. Алинея първа се прилага *mutatis mutandis* към изпълнението на други задължения и упражняването на правомощията, възложени по силата на този закон, в смисъл, че Съветът не може да се намесва в хода на съдебните процеси, оценката по същество или решенията по дадена категория дела.“ (неофициален превод)

Въпреки че първите впечатления от работата на Съдебния съвет не са неодобрителни, критиката към него не е изцяло преустановена.³⁶ Затова към настоящия момент е твърде рано да бъдат правени окончателни изводи.

3.4. Положението на отделния съдия в рамките на организацията на неговия съд

Гаранцията за независимост на отделния съдия по отношение на организацията на съда, в който правораздава, има същите характеристики както гаранциите спрямо Съвета на съдебна власт. Управителният борд на всеки съд е натоварен със задължения по Закона за организация на съдебната власт, но във всеки един случай е отбелязано, че управителният борд на съда (също) не може да се намесва в хода на съдебния процес, оценката по същество или постановяване на съдебното решение по конкретно дело или категория дела (чл. 23 пар. 2 и 3, ЗОСВ). При изпълнение на своите задължения управителният борд може да дава общи или специфични инструкции на всички магистрати, работещи в дадения съд, но упражняването на това правомощие е обвързано от същата гаранция (чл. 24, ЗОСВ).

Дори да е вярно, че управителният борд на съда със сигурност не би и помислил да повлияе върху решението на съдия по конкретно дело, все пак трябва да се отбележи, че контролът на управителния съвет върху организацията на дейностите в съда може да има голямо, макар и непряко, влияние върху работата на съдията и неговата независимост. Следва да се отбележи, че например, правилата на наказателния процес предвиждат, че в редица случаи делото може да се разглежда от един съдия или от тричленен състав. Това зависи от сложността на казуса. Решението по този въпрос е оставено на решаващия съдия. Неговият подход и неговото решение по определени дела оказват влияние върху възможността на съда като цяло да се справя с натовареността или може да повлияе на “качеството” на процеса по взимане на решение, на продължителността на решаване на делото в даден съд. По всеки един от тези два аспекта компетентен е управителният борд на съда. При изготвяне на бюджети и годишен план за всеки съд (чл. 31 и чл. 32, ЗОСВ) начинът, по който съдии разглеждат делата и количеството време, необходимо за това, се вземат предвид като индикатори. Това може да окаже влияние върху решенията на съдиите по конкретен казус, засягащ начина, по който процесът трябва да бъде организиран

³⁶ Виж по-конкретно Kortmann 2005, който е изключително критичен към новата организация на съдебната власт.

и проведен. Известна противотежест на това са т. нар. “обща събрания на съда”, в които участват всички магистрати, работещи в даден съд. От тях може да не последва нещо повече от съвет към управителния борд (чл. 28, ЗОСВ), но все пак те са изключително подходящи за гарантирането на достатъчна институционална независимост за всички отделни съдии в даден съд.

3.5. Освобождаване от длъжност

3.5.1. Въведение

Както беше обяснено по-горе, гаранцията за независимост, която включва назначението „до живот” (чл. 117, ал. 1 от Конституцията; чл. 1а, ЗПСМ), предполага, че отделният съдия не може да бъде отстраняван от държавен орган на основание постановено от него съдебно решение или на основания, свързани с неговата незадоволителна работа. Това, че съдията не трябва да се страхува от последствия за своята длъжност поради причини, свързани с начина на неговата работа, и по-конкретно, свързано с решенията по конкретни дела, дори когато се прилага законът по отношение на и срещу правителството, е една от най-важните гаранции за съдебната независимост.

Този принцип не предполага, че съдия не може да бъде освободен при никакви обстоятелства, дори при особени обстоятелства, а че освобождаването от длъжност може да се осъществи само при зачитането на специални гаранции. Това специално естество е причината правните основания на тези процедури за освобождаване от длъжност да бъдат уредени в самата Конституция - в член 117. Така този член допълва и е *lex specialis* по отношение на член 109 от Конституцията, който урежда по принцип правния статус на държавните служители.

3.5.2. Оставка: Освобождаване по молба и при навършване на пенсионна възраст (70 години)

Магистратите се освобождават от длъжност по тяхна молба. Това става по силата на кралски указ (чл. 46 з,ЗПСМ). Не е необходимо да бъдат посочвани конкретни причини. Конституционните разпоредби, съдържащи се в член 117, ал. 2, изрично уреждат тази възможност като основание за освобождаване от длъжност. Текстът на член 117, ал. 2 предвижда че членовете на съдебната власт, които изпълняват съдебни функции, се освобождават от длъжност по тяхна молба. Когато съдия подаде молба за освобождаване от длъжност, Короната няма право да откаже. Молбата за освобождаване от длъжност не е задължително равностепенна на доброволната оставка - за по-подробно обяснение виж по-долу. При достигане на седемдесетгодишна възраст магистратът се освобождава по силата на кралски указ (чл. 46 з, пар. втори, ЗСЛПС).

3.5.3. Освобождаване поради незадоволителна работа: конституционна основания

Въпреки че съдебната независимост предполага належаща нужда от защита срещу освобождаване от длъжност, интересите на правосъдието също изискват защита срещу незадоволително работещи съдии. Дори член 117 от Конституцията не изключва освобождаването от длъжност на основание незадоволително изпълнение на задълженията в определени случаи. Във връзка с това конституционната разпоредба дава някои допълнителни гаранции. На първо място, такова освобождаване от длъжност може да бъде постановено само в определени случаи, уредени в закон. Текстът на тази разпоредба забранява нормотворческата делегация за определяне на такива основания към по-нисшестоящ законодателен орган.

Втората гаранция е, че органът, който има правомощието да разрешава или

разпорежда такова освобождаване от длъжност трябва да бъде определен на конституционно ниво. Тъй като гаранцията за независимост на съда е като цяло по отношение на другите власти, прилагането на тези основания за освобождаване е от изключителната компетентност на съдебната власт, а именно – на съд, който е част от съдебната система. Формулировката сама по себе си предполага, че прилагането на тази разпоредба не може да бъде възложено на орган, част от съдебната власт, който не е „съд“, като например управителен борд или горепосочения Съдебен съвет, нито на съд, който не принадлежи към съдебната власт. Съдилищата, които са част от съдебната власт са определени с парламентарен закон (чл. 116, ал. 1 от Конституцията, виж по-горе). В този контекст, член 117, ал. 3, урежда допълнителната гаранция, че въпросният съд се определя със закон.

Въпреки това трябва да е отбележи, че легалната дефиниция на „съд“ не предвижда задължително последният да е част от съдебната власт (чл. 116, ал. 1, Конституцията), нито, че само магистрати могат да са членове на съдебен състав, независимо дали този съд е част от съдебната власт. Защитата на независимостта на членовете на съдебната власт, така както е уредена от член 117, ал. 1 от Конституцията, се прилага само към категорията лица, упоменати в разпоредбата, а именно тези, които са отговорни за правораздаването. Затова видът независимост, който е гарантиран чрез назначаването до живот, невинаги се прилага към всички лица принадлежащи към дадена „съдебната институция“.

3.5.4. Детайлна уредба

3.5.4.1. Правно основание: Закона за правния статус на магистратите (*Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren*)

Конституционната разпоредба на член 109 е детайлно уредена и конкретизирана по отношение на магистратите в ЗПСМ.³⁷ Доколкото става дума за избора на специална уредба относно правния статус на тази специална категория държавни служители, то логически следва от разпоредбата на член 117, ал. 3 от Конституцията, че отстраняването и освобождаването от длъжност на магистрати също се урежда в закон.

Уредбата по член 117, ал. 2 от Конституцията може да бъде открита в глава ба от ЗПСМ. Изключителността на тези правила е допълнително ограничена от факта, че главата се прилага за магистратите със статут на несменяемост, но не и за други членове на съдебната власт.

3.5.4.2. Изключителен режим. Наказателните съдилища нямат компетентност. Правилата относно освобождаването от длъжност в ЗПСМ имат за цел да бъдат изключителен набор от правила, като други правила за освобождаване са забранени. Това може да бъде изведено и от член 28, а л. 2 от Наказателния кодекс. Системата от наказания на Наказателния кодекс приема лишаването от права като допълнително наказание само по отношение на определени правонарушения, определени със закон. Такова лишаване от права може да включва лишаване от право да заема) всякакви или определени публични длъжности. Въпреки че отстраняването на съдия чрез налагане на такова наказание, постановено от наказателен съд не противоречи на член 117, ал. 3 от Конституцията, всъщност член 28, ал. 2 от Наказателния кодекс изключва налагането на това наказание от наказателен съд на лица (измежду други) от съдебната власт, назначени до живот или назначени за определен срок.

³⁷ Закон от 29 ноември 1996, *Staatsblad* 590, влязъл в сила на 1 January 1997.

3.5.4.3 Случаите, в които несменяем магистрат може да бъде отстранен от длъжност, са следните:

- a. в случай, че е налице трайна невъзможност за изпълнение на неговите задължения поради дългосрочно заболяване. В случай на заболяване Върховният съд може да възложи на лицето изпълнението на други задължения (чл. 46к, ал. 1, ЗПСМ). Те трябва да бъдат “подходящи” или “приемливи” по смисъла на законодателството, приложимо към другите служители или държавни служители. Отказът за изпълнението на такива алтернативни задължения може да доведе до освобождаване от длъжност.
- b. неспособност за изпълнение на задълженията, което не се дължи на болест;
- c. приемането на длъжност или пост, който е несъвместим *de jure* със заеманата от него длъжност;
- d. загуба на холандско гражданство;
- e. влязла в сила присъда за тежко престъпление (не за леко правонарушение и независимо от наложеното наказание) или влязло в сила съдебно решение, с което се налага наказание лишаване от свобода;
- f. поставянето под финансов надзор, несъстоятелност или преустановяване на плащанията, прилагане на законов режим за разсрочване на дългови плащания или поемане на задължение за изплащане на дълг, т.е. една от многото форми на финансова недееспособност, установени със закон;
- g. в резултат на действие или бездействие сериозно накърни нормалното функциониране на правораздаването или доверието, което трябва да предизвиква;
- h. многократно нарушение на разпоредбите, които забраняват упражняването на определено занятие или които предвиждат постоянно или продължително местожителство, или които забраняват срещи и разговори със страни или с техните адвокати или процесуални представители или които забраняват получаването на информация или документи от тях, или които налагат задължение за пазене на тайна, които са извършени дори след като е наложена дисциплинарна мярка писмено предупреждение.

3.5.4.3. Изисквания спрямо изискванията

Принципът на законоустановеност означава на първо място, че основанията трябва да са ясно и изрично предвидени в съответните закони. Критериите на ЕКПЧ изискват основанията да бъдат достатъчно „ясни и предвидими“. Всеки съдия следва да може в значителна степен да гарантира, че поведението му като съдия е в съответствие с относимите правни разпоредби, така че да може лесно да избегне приложението на тези норми към себе си. По-конкретно основанието по буква „g” е забележително поради своята широка формулировка. От една страна, това е специфично приложение на основанието за “пренебрегване на достойнството на неговата служба, неговите официален дълг и задачи” по член 46в, ал. 1, буква (а) от ЗПСМ . Нарушаването на по-широките стандарти за поведение може да доведе до налагането на дисциплинарно наказание писмено предупреждение, но докато това основание не бъде допълнително конкретизирано като сериозно, както се изисква по б. „g”, не би имало основание за освобождаване от длъжност. По отношение на основанието, уредено в б. „f”, възниква въпросът дали това основание е необходимо в едно демократично общество.

3.5.5. Съд: нидерландският Върховен съд

Член 117 от Конституцията гласи, че съдът, който притежава правомощия по

отношение на основанията за отмяна – и по този начин и по отношение на освобождаването – трябва да бъде определен с парламентарен акт. Конституцията не указва по-подробно кой точно съд трябва да бъде. В ЗПСМ законодателният орган е решил да предостави компетентността по отношение на освобождаването от длъжност на най-високопоставения национален съд, а именно нидерландският Върховен съд. Този съд е единственият, който може да освобождава от длъжност член на съдебната власт, който е несменяем.

Върховният съд единствено може да постановява решения по отношение на освобождаването от длъжност, когато е сезиран от Генералния прокурор към Върховния съд. Последният не е член на съдебната власт, но е назначаван до живот. Администрацията не може да му дава обвързващи указания, да иска освобождаване от длъжност на член на съдебната власт, отговорен за администрирането на правосъдието.

3.5.6. Временно отстраняване от длъжност и дисциплинарни наказания

При висящо производство по освобождаване от длъжност, несменяем магистрат може да бъде временно отстранен от длъжност, ако може да се предположи, че е налице основание за неговото освобождаване. Например, ако бъде задържан за извършване на престъпление. Така дефинициите на основанията за временно отстраняване са винаги свързани със съществуването на конкретна презумция за наличието на основание за освобождаване от длъжност. Конституционната гаранция за независимост, предвидена в чл. 117, включва се отнася и за отстраняването от длъжност. Донякъде поради същата причина, отстраняването на несменяеми магистрати е също предоставено на Върховния съд, в чл. 46е от ЗПСМ. Докато е временно отстранен, магистратът може да бъде отчасти или изцяло лишен от възнаграждение с решение на Върховния съд.. Законът не предвижда обезщетение, в случай че отстраняването не доведе до освобождаване от длъжност. Най-накрая, решението относно временното отстраняване може да бъде взето само по искане на Генералния прокурор при Върховния съд.

3.5.7. Писменото предупреждение като дисциплинарна санкция

Освен освобождаването и свързаните с това дисциплинарни мерки по отстраняване, ЗПСМ също урежда дисциплинарното наказание писмено предупреждение, което не е споменато в член 117 от Конституцията. Председателят на съда има правомощието да налага писмено предупреждение като дисциплинарна мярка. Основанията за налагането на наказанието бяха описани по-горе. Санкциите се налагат единствено след като конкретният съдия е имал възможността да представи своята гледна точка устно или писмено (чл. 46д, ал. 1 ЗПСМ). Наказанието се обжалва пред Централния апелативен трибунал (чл. 47, ал. 3 ЗПСМ). Поради причини, свързани с независимостта на съдебната власт, този вид наказания могат да бъдат налагани само от магистрат, а не от управителния борд на съда, в който има членове, които не са магистрати.³⁸

3.5.8. “По молба”

Както беше упоменато по-горе, несменяемият магистрат може да бъде освободен по негово искане. Във връзка с това трябва да се отбележи, че

---

³⁸ Verhey 2001, стр. 70, with reference to стр. 71 of the explanatory memorandum to the legislative proposal *Organisatie en bestuur gerechten*, *Kamerstukken II 1999/00*, 27 181, nr. 3.

освобождаването от длъжност по собствена молба не е същото като доброволна оставка. На практика процедурата по освобождаване от длъжност с решение на Върховния съд против волята на дадения съдия е рядко прилагана. Делата, касаещи освобождаване от длъжност, са изключение и когато бъдат заведени, не е нетипично даденият съдия да поиска своето собствено освобождаване предварително. Обикновено това са случаите, в които съдия, заподозрян в извършено престъпление, не отрича своята вина. Така процедурата по освобождаване, чийто изход е вече очевиден, може да бъде избегната. Не може да се изключи, че съдията, който поиска своето собствено освобождаване в такава ситуация, прави това на основата на разговори с други лица, които могат да повлияят на неговото решение.

3.5.9. Оплаквания срещу съдии

Трябва да бъде правена разлика между освобождаване или временно отстраняване на съдии, от една страна, и възможността да се направи оплакване от начина, по който даден съдия се е отнесъл към гражданин, от друга.³⁹ Несправедливото или своеволното отношение може да бъде основание за подаване на жалба.

Съдебните решения сами по себе си са изключени от възможността да бъдат предмет на оплакване. Законът за организация на съдебната власт (чл. 26) изисква всеки съд да изготви процедури във връзка с разглеждането на жалби. Законодателят все още е в процес на изграждане на отделен орган, който да се занимава с жалбите. Докато този орган бъде създаден, процедурата за жалби от външни за съда правни субекти, която се съдържа в разпоредбите на член 14а-14е ЗСО (предходния правен режим) остават в сила. Тази процедура се отнася само за магистрати и тяхното поведение. Жалбата се разглежда на първа инстанция от Генералния прокурор при Върховния съд. След предварителното разследване Генералния прокурор може да внесе искане във Върховния съд за постановяване на решение по жалбата. Оплакването може също да бъде отнесено за консултация с председателя на съда, към който магистратът принадлежи и чието поведение е предмет на жалбата. Решението по жалбата няма правни последици. Поради тази причина правомощието за вземане на решения по жалби след вътрешна или външна процедура не е необходимо да бъде изрично запазено за органите на съдебната власт.

Превод: Симеон Стойчев

Библиография

Anagnostaras 2001

Anagnostaras, G., "The Principle of State Liability for Judicial Breaches: The Impact of European Community Law", *European Public Law*, 2001, стр. 281-305.

Bernhardt 1988

Bernhardt, R., 'Thoughts on the interpretation of human-rights treaties', in: Matscher, F. & Petzold, H. (eds.), *Protecting Human Rights: The European Dimension* (Wiarda- bundel),

---

³⁹ Naeye 2005.

Keulen: Carl Heymanns Verlag, 1988, ctp. 65-71.

Bovend'Eert et al. 2003

Bovend'Eert, CTP.CTP.T. et al. (eds.), *De rechter bewaakt: over toezicht en rechters*, Deventer: Kluwer, 2003.

Brenninkmeijer 2003

Brenninkmeijer, A.F.M., 'De toekomst van de bestuursrechtspraak na de uitspraak in de EHRM-zaak Kleyn', *Nederlands Juristenblad*, 2003, ctp. 1119-1123.

Damen 2003

Damen, L.J.A., 'In *Kleyn* komt de Raad van State met een rood-wit-blauw oog weg. Cherchez la France!', *ArsAequi*, 2003, ctp. 652-660.

Drupsteen 2003

Drupsteen, Th.G., 'De Raad van State na *Kleyn* and others v. The Netherlands', *Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht* (10), 2003, ctp. 317-323.

Duynstee 1974

Duynstee, F.J.F.M., 'Rechterlijke onafhankelijkheid', in: Van den Bergh, G.C. J.J. et al. (red.). *Rechtspleging - Opstellen rondhet thema rechterlijke organisatie*, Deventer: Kluwer, 1974, ctp. 35-56.

Huls 2004

Huls, N.J.H., *Rechter, ken uw rechtspolitiekepositie!*, Utrecht: LEMMA, 2004.

Kortmann 2005

Kortmann, C.A.J.M., *Constitutioneelrecht*, 5th ed., Deventer: Kluwer, 2005.

Kuijer 2004

Kuijer, M., *The Blindfold of Lady Justice*, diss. Leiden, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2004.

Lawson 2003

Lawson, R.A., 'Procola in de polder', *Nederlands Juristenblad*, 2003, ctp. 1114-1118.

Naeye 2005

Naeye, J., 'Chapter 87.14', in: Boksem, J. et al. (eds.), *Handboek Strafzaken*, supplement september 2005, Deventer: Gouda Quint, 2005.

Verhey 2001

Verhey, L.F.M., *De onafhankelijkheid van de rechter naar Nederlands recht*, preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, Deventer: Kluwer, 2001, ctp. 19-76.

Zijlstra 2003

Zijlstra, S.E., 'De Raad van State na de *Kleyn*-uitspraak: op zoek naar onafhankelijke deskundigheid', *Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht* (10), 2003, ctp. 324-331.

Допълнителна библиография

- С.Т.Т. Bovend'Eert, *Benoeming en ontslag van rechters*, Deventer 2000.
- Council of Europe, *Independence, impartiality and competence of judges - Achievements of the Council of Europe*, doc. no. MJU 22 (99) 5.
- L.E. de Groot-van Leeuwen, *Rechters tussen Staat en Straat. De positie van de rechterlijke macht in de democratische rechtsstaat*, inaugural speech Nijmegen 2005.
- J. ter Heide, *De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Een functioneel- analytische beschouwing*, Amsterdam/Brussel 1970.
- A. Hol & M.A. Loth, *Reshaping Justice. Judicial Reform and Adjudication in the Netherlands*, Maastricht 2004.
- H.R.B.M. Kummeling & L.F.M. Verhey, 'De herziening van de rechterlijke organisatie: zorgvuldige beoordeling gewenst', *NJB* 2000, срп. 2043-2045.
- J.С.Т. Loof (ed.), *Onafhankelijkheid en onpartijdigheid. De randvoorwaarden voor het bestuur en beheer van de rechterlijke macht*, Leiden 1999.
- C.W. van der Pot, *Handboek van het Nederlandse staatsrecht*, 14e edition edited by L. Prakke, J.L. de Reede and G.J.M. van Wissen, Deventer 2001.
- Th. G.M. Simons, *De rechterlijke organisatie in Nederland*, Zwolle 1996.
- S. Shetreet & J. Deschenes (eds.), *Judicial Independence - The Contemporary Debate*, Dordrecht 1985.
- F.A.M. Stroink, *Rechterlijke organisatie en rechtspraak in beweging*, Zwolle 1993.
- F.A.M. Stroink, 'De betekenis van de Straatsburgse jurisprudentie inzake onafhankelijkheid en onpartijdigheid voor het Nederlandse recht', *NJCM-bulletin* 1999, срп. 5-32.
- F.A.M. Stroink, 'Bestuur en beheer van de rechtspraak, preadvies Staatsrechtconferentie 1999', in: W.J. Witteveen *et al.* (red.), *Het primaat van de politiek*, Deventer 2000, срп. 43-70.
- C.W. van Vollenhoven, *Staatsrecht Overzee*, Leiden 1934.
- B.W.N. de Waard, *Beginnselen van behoorlijke rechtspleging*, Zwolle 1987.
- M.F.J.M. de Werd, *De benoeming van rechters*, Arnhem 1994.